

Etik Dersi Alan ve Almayan Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Karar Verebilme Düzeylerinin İncelenmesi

Şenay GÜL*

Güler DURU-AŞİRET†

Burcu BAYRAK-KAHRAMAN‡

Nilgün DEVREZ§

Nuket ÖRNEK- BÜKEN□

Özgün Araştırma

* Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Ankara
e-mail: senaygundogmus@gmail.com

† Arş. Grv., Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara

‡ Öğr. Grv., Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara

§ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Ankara

□ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Ankara

Geliş Tarihi: 25/11/2012

Kabul Tarihi: 17/03/2013

Özet

Amaç: Bu araştırma etik dersi alan ve almayan hemşirelik öğrencilerinin etik karar verebilme düzeylerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte olan araştırma Ankara'da, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde 2011-2012 yılında eğitim gören ve çalışmaya katılmayı kabul eden 146 öğrenci ile yapılmıştır. Veriler öğrencilerin demografik özelliklerini içeren bir veri toplama formu ve Hemşirelik Etik İkilem Testi kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerden (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, ortanca) yararlanılmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan öğrencilerin %54.1'i etik dersi aldığını, %45.9'u henüz almadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %16.4'ü ise lisans dersi dışında da etik eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Çalışmamızda etik dersi alan öğrenci hemşirelerin, ilkesel düşünme ve pratik düşünme puan ortalamalarının 17.07 ± 4.51 olduğu ve ikilemlere benzer durumlara aşına oldukları (17.67 ± 2.17) belirlenmiştir. Etik dersi almayan öğrenci hemşirelerin ise ilkesel düşünme ve pratik düşünme puan ortalamalarının 13.92 ± 6.04 olduğu, ikilemlere benzer durumlara aşına olmadıkları (22.23 ± 5.64) belirlenmiştir.

Sonuç: Hemşirelik eğitiminde verilen etik derslerinin öğrencilerin etik karar verme düzeylerini geliştirdiği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Etik, hemşirelik öğrencileri, hemşirelik eğitimi, hemşirelik etiği.

Bu çalışma 4-6 Ekim tarihleri arasında İzmir'de gerçekleştirilen The International Centre for Nursing Ethics (ICNE) 2012 Uluslararası Hemşirelikte Etik Kongresi'nde poster bildirisi olarak sunulmuştur.

Investigating Ethical Decision-Making Levels of Nursing Students Who Did and Did Not Take Ethics Courses

Abstract

Objective: *This descriptive study was carried out to determine the effects of taking an ethics course on the ethical decision-making levels of nursing students.*

Methods: *The descriptive study was conducted with 146 students who were studying at Gazi University School of Health Sciences Department of Nursing in Ankara between 2011-2012 and who accepted to participate in the study. The data were collected using a personal information form including demographic characteristics of the students, and the Nursing Ethical Dilemma Test. Descriptive statistical methods (count, percentile, mean, standard deviation, median) were utilized to evaluate the data.*

Result: *Of the students who participated in the study, 54.1% stated that they were taking the ethics course, 45.9% mentioned that they had not taken the course, yet, and 16.4% indicated that they were taking extra courses alongside the undergraduate course.*

Mean score for principal thinking and practical consideration was 17.07 ± 4.51 in the students who were taking the ethics course, and it was determined that they were familiar with situations similar to dilemmas (17.67 ± 2.17). It was also determined that nursing students who did not take ethics course had a mean score of 13.92 ± 6.04 for principal thinking and practical consideration, and they were unfamiliar with situations similar to dilemmas (22.23 ± 5.64).

Conclusion: *It is considered that providing ethics courses in nursing schools improves ethical decision-making abilities of students.*

Keywords: *Ethics, nursing students, nursing education, nursing ethics.*

Giriş

Meslek etikleri, çeşitli meslek ya da uğraşı alanlarında karşılaşılan etik sorunların farkına varılmasının bir sonucu olan ve bu sorunları gidermeyi ya da azaltmayı amaçlayan çabaların sonucu olarak ortaya çıkan bilgisel ve pratik etkinliklerdir. Günümüzde etik sorunların hem çeşitlenip artmasının hem de bunların gittikçe daha fazla farkına varılmasının bir sonucu olan ve “meslek etikleri” diye adlandırılan “etikler” in en önde gelenleri ise tıp etiği ya da daha geniş anlamda biyoetik ile gittikçe daha fazla güncellik kazanan “hemşirelik etiği” dir. Meslek adayına uğraşı tanıtılırken, onda “kimlik kaygısı” ve “sorumluluk bilinci” yaratılmalıdır. Etik eğitiminin amaçlarından bir tanesi “meslek bilincinin” kazandırılması kaygısı olmak durumundadır; öğrenci mesleki kimliğinin nasıl biçimlendiğini görerek, kendi rolünü daha gerçekçi ve geniş açıdan algılayarak, uğraşını değerlendirebilmelidir.^{1,2}

Toplumsal değişmelerin hızlı yaşandığı günümüzde, her alanda belirli değer ilkelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bilim ve teknolojiye ilerlemelerin bir takım değer sorunlarının ortaya çıkmasına neden olması sağlık alanında etiğin önemini artırmaktadır.³ Sağlık bakım sisteminin bir parçası olan hemşirelik, uygulama alanında birçok konuda hasta için en doğru kararı vermeyi gerektirir.⁴ Hemşireler genişleyen rol ve fonksiyonları ile öncesine göre daha karmaşık kararlar vermek ve bu kararların sorumluluğunu üstlenmek durumundadırlar.⁵

Çalışmaları esnasında hemşireler, pek çok etik sorun ve ikileme karşılaşmaktadırlar. Hastaların bakımı ve tedavisi konusunda ekibin diğer üyeleri veya kurum ile görüş farklılıkları, hasta haklarının korunması, terminal dönemdeki hastanın bakımı, onam alma, sınırlı kaynakların paylaşılması, meslektaşlarının etik dışı tutumlarının olması sık-

lıkla karşılaştıkları etik sorunlardır.⁵ Hemşirelerin en çok yaşadıkları etik ikilemler arasında; doktor istemi, hasta ve ailesine tanı, tedavi ve prognoz hakkında bilgi verilmemesi, hemşirelerin görev, yetki ve sorumluluklarının belirsizliği, hastaya yanlış ilaç uygulanması, hastanın bağımsızlığına önem verilmemesi, hasta üzerinde izinsiz araştırma yürütülmesi yer almaktadır.^{6,7}

Genellikle hemşirelerin çağdaş hemşirelik modelinin gereklerini (örneğin; hasta hakları savunuculuğu rolünü) yerine getirirken yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri etik ikilemler; ahlak ve etik değerlerin, yükümlülüklerin çatışması olup, çoğunlukla hemşirelik bakımı anında yaşanmaktadır. Çünkü bakım, hastanın değerleri ve beklentileri ile hemşirenin kendi değer ve ödevlerinin çatışması için uygun bir süreçtir.⁸ Etik karar verme etik duyarlılığın gelişimi ile ilişkilidir. Etik duyarlılık bakım esnasında ortaya çıkan belirsiz durumlarda zekâ ve aynı zamanda şefkatle karar verme kapasitesidir. Karar vermede; etik hareket etmek için etik kodlar, eleştirel anlayış, klinik deneyim, akademik öğrenilenler, bireyin var olan kendi bilgisi ile sonuçları öngörebilme yeteneği ve harekete geçme cesareti etkilidir. Bu tanımlamaya dayalı olarak, etik duyarlılığın başlıca özelliği mesleki uygulamanın belirsizliği içinde karar vermedir.⁹

Hemşirelikte etik eğitiminin yeterliliğinin sağlanması; çağdaş hemşirelik rollerinin yaşama geçirilmesi, kaliteli hasta bakımı sunulması ve hemşirelik mesleğinin profesyonel rollerini sunabilmesi için önemlidir. Doktorluk, hemşirelik, ebelik, diş hekimliği, veterinerlik, eczacılık ve mimarlık programlarının asgari eğitim koşullarının belirlenmesine dair resmi gazetede yayımlanan yönetmelikte, hemşirelik eğitimindeki asgari eğitim koşullarının sağlanabilmesi için, hemşirelik eğitim programında okutulması gereken konular

arasında ilk sırada, meslek etiği yer almaktadır.¹⁰ Mesleki etik eğitimi, hemşirenin mesleki yaşantısında etik ve sorumlu davranabilmesini ve etik kararlar verebilecek duruma gelmesini amaçlamaktadır.¹¹ Profesyonel hemşirelik uygulamalarında, hasta bakımında etik duyarlılığın artırılması için, hemşirelik eğitiminde etik eğitime önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Barnett (1986), hemşirelerin etik eğitime önem verilerinin sadece mesleğe değil, hastalara da büyük yarar sağladığını/sağlayacağını öne sürmektedirler.¹² Etik eğitimi alan hemşirelerin hastalarına karşı daha sağduyulu ve sorumlu davranıp, olumlu sonuçları gördüklerinde kendilerini daha mutlu hissedecekleri belirtilmektedir.^{13,14} Bu nedenle hemşirelik eğitiminde yer alan etik dersinin geleceğin hemşire adayları üzerinde etkisinin olup olmadığının belirlenmesine gereksinim vardır.

Tanımlayıcı özellikteki bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin etik dersi almalarının etik karar verebilme düzeyleri üzerinde etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümü öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimi yapılmayarak, tüm evreni oluşturan 367 öğrenciye ulaşılmıştır amaçlanmış ancak çalışmanın uygulandığı 15 Nisan-20 Mayıs 2012 tarihleri arasında Ankara'da bulunan ve çalışmaya katılmayı kabul eden 146 öğrenciye ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından literatür taranarak geliştirilen veri toplama formu ve Hemşirelik Etik İkilem Testi kullanılarak top-

lanmıştır. Veri toplama formu, öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ve eğitimlerine ilişkin 20 sorudan oluşmaktadır. Orijinal adı “Nursing Dilemma Test” olan Hemşirelik Etik İkilem Testi (HEİT)’nin ülkemizde geçerlilik ve güvenilirliği Cerit (2010) tarafından yapılmıştır.¹⁵ Testte, anormali yeni doğan bir bebeğe yeniden canlandırma girişimi uygulama, zorla ilaç uygulama, yetişkinin ölme isteği, yeni göreve başlayan bir hemşirenin kliniğe uyumu, ilaç hatasının rapor edilmesi ve ölümcül hastalığı olan yetişkin bireyin bilgilendirilmemesine ilişkin altı etik ikilem yer almaktadır. Her bir ikilem üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde (A) açıklanan senaryoda yer alan ikileme ilişkin hemşirenin ne yapması gerektiği sorulmuş ve her ikileme ilişkin üç seçenektan birini işaretlemesi beklenmiştir.¹⁵ İkinci bölümde (B) ise hemşireden ahlaki ikilem içeren senaryoyu düşünerek buna yönelik yaklaşımında göz önünde bulundurabileceği altı maddelik ifade yer almaktadır. Hemşirelerden bu ifadeler arasında en önemli olanını seçmesi ve kendisine göre önem sırası doğrultusunda numaralandırması beklenmiştir. Testin bu bölümüne verilen yanıtlar doğrultusunda hemşirelerin “İlkesel Düşünme” (İD) ve “Pratik Düşünme” (PD) düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. İlkesel Düşünme, hemşirelikte ahlaki bir karar verirken ahlaki ilkeleri göz önüne almaya verilen önemi göstermektedir. Pratik düşünme ise, hemşirelerin etik sorunlara ilişkin karar vermesinde hasta sayısı, kullanılabilir kaynakların sayısı, kurumsal politikalar, hemşireler tarafından yönetimin verdiği desteğin algılanma ölçüsü ve hekim kontrolü gibi çevresel faktörlere verdiği önemi ölçmektedir. Hemşirelerin bu belirtilen altı ifadeyi önem sırasına göre numaralandırarak verdikleri yanıtlardan İD ve PD düzeyi puanı hesaplanmaktadır.¹⁵ Üçüncü bölümde (C) ise hemşirelerin geçmişte benzer bir ikilemle karşılaşma deneyimleri-

nin olup olmadığını belirtmeleri istenmektedir. Bu bölümdeki soruya verilen yanıtlara dayalı olarak hemşirelerin benzer bir ikilemle daha önceden karşılaşma durumu likert tipi skala ile değerlendirilerek “Aşinalık” puanı hesaplanmaktadır.¹⁵

Örneklem kapsamındaki hemşirelerin her bir ikilemin B bölümündeki altı maddenin en önemliden (6 puan) en az önemli olana doğru (1 puan) yaptığı sıralama değerlendirilmektedir. Hemşirelerin yaptıkları sıralama testin cevap anahtarları ile karşılaştırılmaktadır. Cevap anahtarında İD ve PD’ye karşılık gelen maddeler hemşirelerin yaptıkları sıralamada belirlenip ve maddelerinin sırası karşılaştırılarak puanlama yapılmaktadır. Böylece katılımcının her bir ikilemin B bölümündeki düşünce/sorulara yönelik yanıtları dikkate alınarak İD ve PD puanları hesaplanmaktadır. Her bir ikilemden elde edilen İD ve PD puanları ayrı ayrı toplanarak katılımcının toplam İD ve PD puanları belirlenmektedir. Testte ulaşılabilecek en düşük İD puanı 18, en yüksek İD puanı 66’dır. Elde edilebilecek en düşük PD puanı 6, en yüksek PD puanı ise 36’dır.¹⁵

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, çalışmayı yürüten araştırmacılar tarafından,¹⁵ Nisan-20 Mayıs 2012 tarihleri arasında çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerle yüz yüze görüşme tekniği uygulanarak toplanmıştır (n:146). Anket formunun uygulanması yaklaşık 20 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 17.0 paket programı kullanılarak tanımlayıcı istatistiksel metotlardan (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, ortanca) yararlanılmıştır. Hemşirelik Etik İkilem Testi’nin A ve C bölümlerine ilişkin verilerin değerlendirilmesinde frekans, yüzde ve ortalama hesapları, B bölümünden elde edilen verilere gö-

re hemşirelerin etik karar verebilme davranışlarının belirlenmesinde ise ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın uygulamasına başlamadan önce üniversitenin Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölüm Başkanlığı'ndan yazılı izin ve araştırmaya katılan öğrencilerden sözel izin alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın yalnızca bir kurumda yapılmış olması ve belirli tarihle sınırlandırılması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Bulgular

Öğrencilerin yaş ortalaması 21, %91'i kadın, %51.4'ü Anadolu lisesi mezunu olup, %13.7'si şu anda 1. sınıfta, %31.5'i 2. sınıfta, %29.5'i 3. sınıfta ve %25.3'ü 4. sınıfta okumaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %89'unun aile yapısı çekirdek aile olup, %63.7'sinin bir ya da iki kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %63.7'sinin annesi, %34.9'unun babası ilköğretim mezunudur. Ebeveynlerin çalışma durumlarına bakıldığında ise öğrencilerin %89.7'sinin annesinin ev hanımı ve %28.8'inin babasının serbest meslekte çalışmakta olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %45.2'sinin yurttan kaldığı ve %65.8'inin gelirinin giderine eşit olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %61'i hemşirelik mesleğini isteyerek seçtiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilere mesleği isteyerek ya da istemeyerek seçme nedenleri sorulduğunda ise; istemeyerek seçme nedenlerine en yüksek oranda (%79.8) kolay iş bulabilme durumunu, istemeyerek seçme nedenlerine ise, büyük oranda (%64.9) cevapsız bırakmakla birlikte, %28.1'i aileleri istediği için istemeyerek hemşireliği seçtikleri cava-

bını vermişlerdir. Çalışma kapsamındaki öğrencilerin %87'si mezuniyetten sonra hemşirelik mesleğinde çalışmak istiyorken, %13'ü hemşire olarak çalışmak istemediğini ifade etmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %54.1'i etik dersi aldığını %45.9'u ise henüz almadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %16.4'ü ise lisans dersi dışında da etik eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Lisans eğitimi dışında etik eğitimi alan öğrencilerin %66.6'sı bu eğitimi internet aracılığıyla, %20.8'i kongrede, %12.5'i ise hizmet içi eğitimleri sırasında aldıklarını ifade etmişlerdir.

Etik dersi alan öğrenci hemşirelerin, İD ve PD puan ortalamalarının 17.07 ± 4.51 olduğu ve ikilemlere benzer durumlara ise aşına oldukları (17.67 ± 2.17) belirlenmiştir. Etik dersi almayan öğrenci hemşirelerin ise İD ve PD puan ortalamalarının 13.92 ± 6.04 olduğu ve ikilemlere benzer durumlara ise aşına olmadıkları (22.23 ± 5.64) belirlenmiştir.

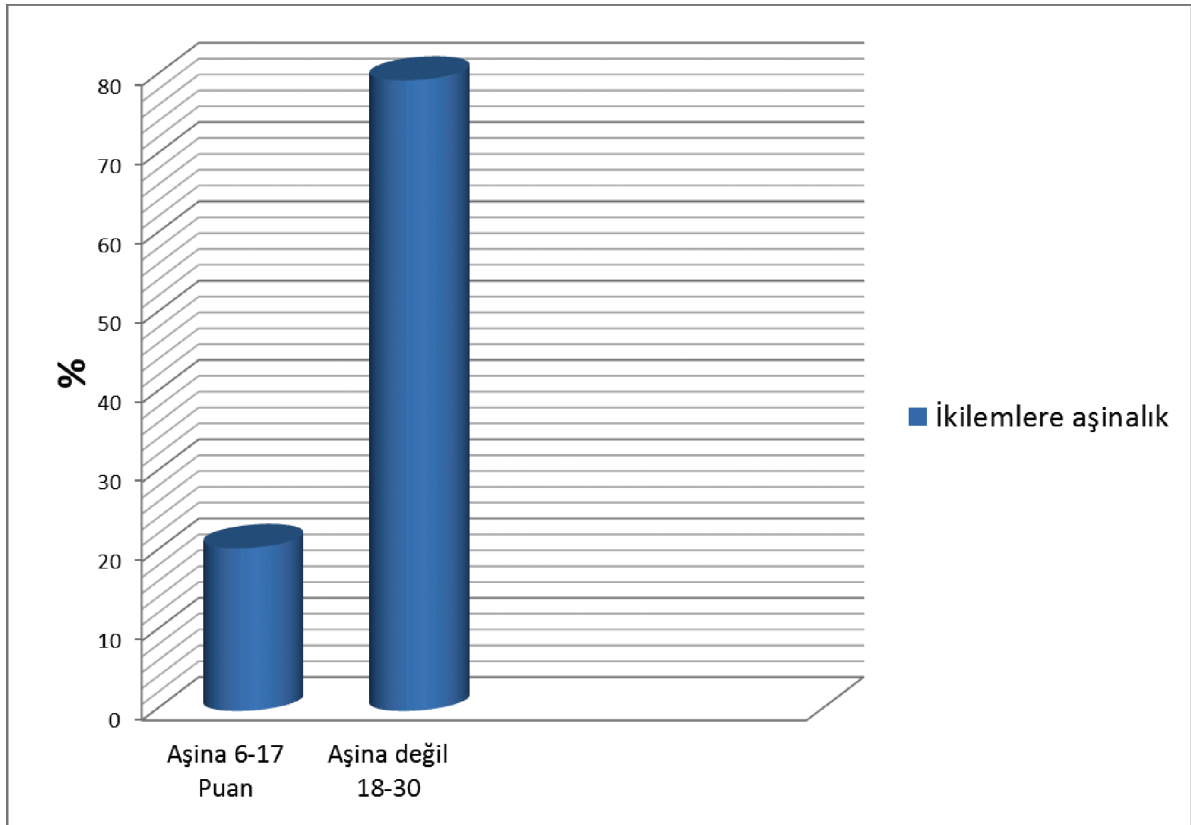
Öğrencilerin Etik İkilem Testi'nin C bölümüne ilişkin yanıtları değerlendirildiğinde; %20.5'inin 6-17 puan aralığında yer alarak benzer ikilemlere aşına olduğu ve %79.5'inin de 18-30 puan aralığında yer alarak benzer ikilemlere aşına olmadığı belirlenmiştir.

Tartışma

Etik ikilemler bir eylem sırasında ya da karar verilmesi gereken bir durumda iki değer arasındaki karmaşadan kaynaklanır. Değerler eylemin kendisi ile ya da eylemin sonuçları ile ilgili olabilir. Bu yüzden iki değer çatıştığında bir seçim yapılarak karar verilmelidir.⁷ İlkesel düşünme (İD), hemşirelikle ilgili bir konuda karar verirken ahlaki ilkeleri göz önüne almaya verilen önemi göstermektedir. Hemşirelik Etik İkilem Testinde İD'ye ilişkin alınabilecek en yüksek puan 66'dır. Çalışmamızda etik dersi alan öğrencilerin İD pu-

Tablo 1. Etik Dersi Alma Durumlarına Göre Öğrencilerin Etik İkilem Testi'nden (HEİT) Aldığı İlkesel Düşünme (İD), Pratik Düşünme (PD) ve Aşinalık Puan Ortalaması (N = 146)

Lisans Eğitiminde Etik Dersi Alma Durumu		Pratik Düşünme	İlkesel Düşünme	Aşinalık
Alan	Ortalama	17.07	17.07	17.67
	N	79	79	79
	Standart Sapma	4.51	4.51	2.17
	%	54.1	54.1	54.1
Almayan	Ortalama	13.92	13.92	22.23
	N	67	67	67
	Standart Sapma	6.04	6.04	5.64
	%	45.9	45.9	45.9

Grafik 1. İkilemlere Aşinalık Durumu

an ortalaması 17.07, etik dersi almayan öğrencilerin ise 13.92 olarak hesaplanmıştır. Çalışmamızda etik dersi alan ve almayan hemşirelik bölümü öğrencilerinin İD puan ortalamalarının, ortalamanın altında olduğu belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerine etik eğitimi verilmesinin ana nedenleri arasında hemşirelik öğrencilerinin ahlaki boyut konusunda bilinçlenmesi ve ahlaki duyarlılık gelişmelerinin desteklenmesi yer almaktadır.¹⁶ Çalışmamızda etik dersi alan öğrencilerin etik dersi almayan öğrencilere göre İD puan ortalamalarının nispeten yüksek olması, etik dersi almış olmanın, karşılaşılan etik sorunlar ve etik ilkeler konusunda farkındalık yaratmış olabileceğini düşündürmektedir. Ancak öğrenci hemşirelerin karşılaştıkları etik sorunlar karşısında klinik deneyimlerinin yeterli olmaması ve yeterli sayıda vaka ile karşılaşmadıkları için etik ilkeler doğrultusunda karar veremedikleri görülmektedir. Park ve diğ.'nin (2012) 1. ve 4. sınıf hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, 4. sınıf öğrencilerin hasta odaklı bakım ve etik ikilemlere gösterdikleri etik duyarlılıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.¹⁵ Ayrıca, etik ders saati daha fazla olan 4. sınıf öğrencilerinin ilkesel düşünme puanlarının da daha yüksek olduğu belirlenmiştir.¹⁷

Çalışmamızda Hemşirelik Etik İkilem Testi'nden elde edilen bir diğer değer; Pratik Düşünme (PD) puanıdır. Pratik düşünme puanı, hemşirelerin etik sorunlara ilişkin karar vermesinde hasta sayısı, kaynak kullanımı, kurumsal politikalar, kurum yönetiminin hemşirelere verdiği desteğin algılanma ölçüsü ve hekim kontrolü gibi çevresel faktörlere verdiği önemi ölçmektedir.¹⁵ Hemşirelik Etik İkilem Testi'nden PD'ye ilişkin alınabilecek en yüksek puan 36'dır. Araştırmamızda etik dersi alan öğrenci hemşirelerin PD puan ortalaması 17.07, almayan öğrenci hemşirelerin puan ortalaması ise 13.92 olarak belirlenmiştir. Bu bulgu etik dersi alan öğrenci hemşirelerin etik ikilemle-

rin çözümüne ilişkin karar verme sürecinde, etik dersi almayan öğrencilere göre çevresel faktörlerin etkisinde kaldıklarını göstermektedir. Bu sonuç, etik dersi alan öğrenci hemşirelerin 3. ve 4. sınıfta okuyor olmaları nedeniyle daha fazla klinik uygulama deneyimlerinin olduğunu, bu nedenle çevresel faktörleri etik açıdan değerlendirme sürecine dâhil edebildiklerini düşündürmektedir. Benzer şekilde Auvinen ve diğ. (2004) tarafından yapılan birinci ve son sınıf hemşirelik öğrencilerinin etik karar verme düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmada da, son sınıf öğrencilerinin etik karar verme düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.¹⁸ Etik karar verebilme üzerine eğitimin etkisinin incelendiği çalışmalarda; eğitimin etik karar verebilme üzerine olumlu etkisinin olduğu vurgulanmıştır.^{19,20} Karataş ve Ak (2012) tarafından yapılan ve tıp fakültesi öğrencilerinin etik ve etik kurslara bakış açılarının değerlendirildiği çalışmada da etik dersi alan tıp fakültesi öğrencileri ile etik kurallarla ilgili bilgiye sahip olanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur.²¹ Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar ve araştırmamızda ortaya çıkarılan bulgular düşünüldüğünde, etik dersi almanın etik karar verme yetisi üzerinde olumlu etkisinin olduğu söylenebilir.

Araştırmamızda hemşirelik bölümü öğrencilerinin etik karar verebilme düzeyini belirlemek amacıyla kullanılan Hemşirelik Etik İkilem Testi'nin üçüncü bölümünde, hemşirelerin geçmişte benzer bir ikilemle karşılaşma durumları, yani ikilemlere aşinalıkları değerlendirilmiştir. Bu bölümden alınabilecek 6-17 puan aralığı benzer ikileme aşına olmayı, 18-30 puan aralığı ise, benzer bir ikileme aşına olmamayı ifade etmektedir. Çalışmamız sonucunda etik dersi alan öğrencilerin bu bölümden 17.67, etik dersi almayan öğrencilerin ise 22.23 puan aldıkları belirlenmiştir. Bu sonuçtan yola çıkarak araştırmamız kapsamındaki etik dersi alan öğrencilerin benzer ikilemlere daha fazla aşı-

na oldukları (puan: 17.67), etik dersi almayan öğrencilerin ise aşına olmadıkları (puan: 22.23) söylenebilir. Bu durum çalışmamız kapsamında yer alan öğrencilerin etik dersini 3. sınıfta almaları ve etik dersini alan grubu 3. ve 4. sınıf öğrencilerin oluşturması nedeniyle bu grubun etik dersi almamış gruba göre daha fazla klinik uygulama deneyimi yaşamış olmaları ile açıklanabilir. Çalışmamıza benzer olarak Nolan ve Markett (2001)'in öğrenci hemşirelerin 4 yıllık eğitimleri boyunca aldıkları etik derslerinin etik anlayışları ve yaklaşımları üzerine etkilerini inceledikleri çalışmalarında, öğrenci hemşirelerin eğitimleri sonunda etik uygulamalar konusunda yeterli klinik olgunluğa erişemedikleri ancak çalışma ortamlarında karşılaştıkları etik ikilemlere aşına oldukları saptanmıştır.²¹

Sonuç

Çalışmamızda etik dersi alan öğrencilerin etik dersi almayan öğrencilere göre ilkesel düşünme puan ortalamalarının nispeten yüksek çıkması, etik dersi almış olmanın, karşılaşılan etik sorunlar ve etik ilkeler konusunda farkındalık yaratmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum çalışmamız kapsamında yer alan öğrencilerin etik dersini 3. sınıfta almaları ve etik dersini alan grubu 3. ve 4. sınıf öğrencilerin oluşturması nedeniyle bu grubun etik dersi almamış gruba göre daha fazla klinik uygulama deneyimi yaşamış olmaları ile açıklanabilir. Çalışmamızın sonuçları doğrultusunda hemşirelik eğitiminde etik derslerinin öğrencilerin etik karar verme becerilerini geliştirdiği düşünülmektedir.

Yazarların Katkıları

Çalışma Tasarımı: Ş G, G D-A, B B-K, N Ö-B
Veri Toplama ve Analizi: Ş G, G D-A, B B-K, N D
Makalenin Hazırlanması: Ş G, G D-A, B B-K, N D, N Ö-B

Kaynaklar

1. Büken NÖ. Hekim-Hasta İletişimi ve Deontoloji-Tıp Etiği-Tıp Tarihi Dersinin Önemi. *Sendrom* 2004;16(9): 69-72.
2. Büken NÖ, Büken E. Nedir Şu Tıp Etiği Dedikleri?. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2002; 11(1): 17-21.
3. Aksu T, Akyol A. İzmir'deki hemşirelerin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics* 2011;19(1):16-24.
4. Karagöz S. Cerrahi Hemşireliği ve Etik. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2000;4(1):1-8.
5. Callaghan M. Nursing Morale: What is it like and why?. *J Adv Nurs* 2003;42(3):82-89.
6. Dinç L. Hemşirelerin etik problemler karşısındaki yaklaşımlarının belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 1994;1(1):33-43.
7. Elçigil A, Bahar Z, Beşer A, Mızrak B, Bahçelioğlu D, Demirtaş D, Özdemir D, Özgür E, Yavuz H. Hemşirelerin karşılaştıkları etik ikilemlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2011;14(2):52-60.
8. Zorb SL, Stevens JB. Contemporary bioethical issues in critical care. *Crit Care Nurs Clin North Am* 1990;2(3):515-520.
9. Weaver K, Morse J, Mitcham C. Ethical sensitivity in professional practice: Concept analysis. *J Adv Nurs* 2008;62(5):607-618.
10. Doktorluk, Hemşirelik, Ebelik, Diş Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık Ve Mimarlık Eğitim Programlarının Asgari Eğitim Koşullarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik. 2 Şubat 2008 Resmi Gazetesi Sayı: 26775 (İnternet). Ulaşım adresi: <http://www.resmi-gazete.org/sayi/676/> doktorluk-hemsirelikebelik-dis-hekimligi-veterinerlik-eczacilik-ve-mimarlikegitim-programlarinin-asgari-egitim-kosullarininbelirlenmesine-dair-yonetmelik.html (Ulaşım tarihi: 23/03/2012).

11. Fry S. *Hemşirelik Uygulamalarında Etik*. (B Bağ, Çev.). Erzurum: Bakanlar Matbaacılık; 2000:185-193.
12. Barnett JW. Ethical dilemmas in nursing. *J Med Ethics* 1986;12: 123-135.
13. Reich WT. Caring as extraordinary means. *Second Opinion* 1991;July:46-55.
14. Thompson IE, Melina KM, Body KM. *Nursing Ethics* Editon 2, Churchil Livingstone, New York: 1988: 54-62.
15. Cerit B. Hemşirelik Etik İkilem Testi'nin Geçerlik-Güvenirlik Çalışması ve Hemşirelerin Etik Karar Verebilme Düzeyi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi* 2010;17(2):47-67.
16. Scott PA. Emotion, moral perception, and nursing practice. *Nurs Philos* 2000;1: 123-133.
17. Park M, Kjervik D, Crandell J, Oermann MH. The relationship of ethics education to moral sensitivity and moral reasoning skills of nursing students. *Nurs Ethics* 2012; 19(4):568-580.
18. Auvinen J, Suominen T, Leino-Kilpi H, Helkama K. The development of moral judgment during nursing education in Finland. *Nurs Educ Today* 2004;24: 538-546.
19. Dierckx de Casterlé B, Grypdonck M, Vuylsteke-Wauters M, Janssen P. Nursing students' responses to ethical dilemmas in nursing practice. *Nurs Ethic* 1997;4(1):12-28.
20. Numminen O, Leino-Kilpi H. Nursing students' ethical decision-making: A review of the literature. *Nurs Educ Today* 2007;27: 796-807.
21. Karataş M, Ak M. The perspective of medical students to ethics and ethics courses: Malatya Inonu University Medical Faculty. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2012;19(1):14-18
22. Nolan PW, Markert D. Ethical reasoning observed: a longitudinal study of nursing students. *Nurs Ethics* 2001;9: 243-258.